

En parodisk haveriutredning

Hur kan Sjöfartsverket tro att *Estonia*-rapporten ska passera, undrar Anders Björkman, som konstruerat tio roro-passagerarfärjor.

Estonia-kommissionens slutrapport har varit offentlig i snart fyra månader och granskats av utomstående experter. Enligt alla principer om stabilitet och flyttförmåga skulle *Estonia* ha kapsejsat (slagit runt) och flutit upp och ned, om 1 500-2 000 ton vatten hade kommit in på bildäcket – precis som färjorna *Herald of Free Enterprise* och *Jan Heweliusz*.

Estonia-rapporten

Ingenstans i rapporten visas hur färjan kunde ha sjunkit på 35 minuter (mellan 01.15-01.50) för att hon fått vatten på bildäcket. Arkimedes princip säger att ett skepp som *Estonia* inte ska kunna sjunka med vatten på bildäcket och slutrapporten bevisar inte motsatsen, den påstår det utan att visa hur. För att sjunka måste *Estonia* ha fått tre eller fyra vattentäta utrymmen under bildäcket vattenfyllda (6 000 ton vatten). Enda vägen det vattnet kan ha tagit sig ner under bildäcket är via det centralt belägna trapphuset och detta låg aldrig under vattenlinjen (se illustration).

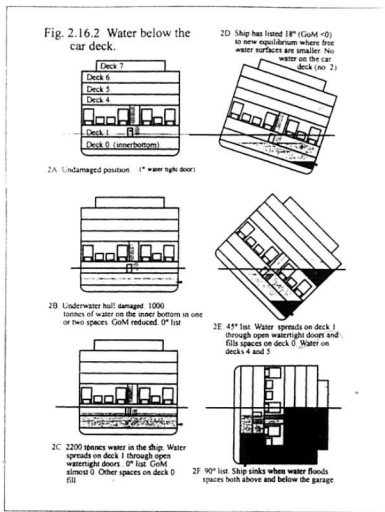
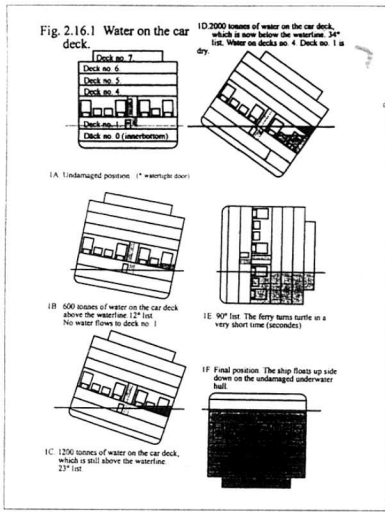
Efter olyckan meddelade kommissionen den 17/10 1994 att "fartyget försvann från radarskärmen hos en finsk övervakningsstation vid 01.48". Den uppgiften är

bortklippt i slutrapporten, enligt vilken finsk landradar aldrig observerade *Estonia*. Däremot återges plottade kurser från Utostationen för andra fartyg i området samma natt. Andra fartygs observationer av *Estonia* har redigerats hårt i slutrapporten, eftersom de alla, när *Mayday* sändes 01.24, placerade henne 1 800 meter syd om den plats där visiret senare påträffades.

Arkimedes princip säger att ett skepp som Estonia inte ska kunna sjunka med vatten på bildäcket och slutrapporten bevisar inte motsatsen, den påstår det utan att visa hur.

Enligt rapporten var *Estonia* aldrig 1 800 meter söder om visiret efter olyckan. I stället fortsatte hon åt västnordväst med 14 knop efter att ha tappat visiret 01.15, gjorde helt om mellan 01.17-01.20 för att med lägre fart och ökad slagsida stäva tillbaka mot Estland. Därför var hon bara ett par hundra meter söder om visiret 01.24 och kunde sedan sjunka 1 570 meter rakt öster om visiret kl. 01.50.

Att den manövern inte observerades av en enda person ombord, iland eller på andra fartyg vid den tidpunkten och dessutom strider mot naturens lagar nämns inte. Rapporten väljer att inte förklara hur visiret kunde falla av väster om vraket och alla uppgifter som

Öförenliga förklaringar. Trapphuset ligger hela tiden över vattenlinjen, även med mycket vatten på bildäck. Haveriets förlopp talar för scenariot till höger. Ur skribentens Lies And Truth About the Estonia Accident (Monaco, 1998).

att *Estonia* var 1 800 meter söder om visiret kl. 01.24 har lyfts ut.

Rapporten påstår att *Estonia* sjönk efter att vatten började komma in på bildäcket 01.10-01.15, då slagsidan var liten. Enda beviset för det är ett vittnesmål från en tredjemaskinist, som motsägs av hans närmaste arbetskamrater. Hans vittnesmål innehåller uppgifter som är uppenbart omöjliga. Han lämnar även olika uppgifter vid förhören, det troliga är att han pressats att berätta om vatten på bildäcket. Rapporten säger att ökande mängder vatten på bildäcket leder till ökad slagsida, vilket är teoretiskt korrekt,

så 20 grader klockan 01.20 med 1 000 ton vatten på bildäck. Slagsidan ökar proportionerligt med mängden vatten på bildäcket. Rapporten säger däremot inte att med 2 000 ton vatten och 34 graders slagsida skulle *Estonia* ha slagit runt och flutit upp och ned.

Rapporten förbigår att 80 procent av de överlevande svenskarna har vittnat om att *Estonia* gjorde en kraftig överhaling, 50 grader åt styrbord, redan 01.02 och sedan råttade upp sig för att stabilisera sig med 15 graders slagsida, då några lyckades rädda sig ur hytterna. Överhalingen medförde att glas,

flaskor, spelkort, spelmarker, lösa möbler och resväskor rasade åt styrbord. Flera personer föll hand-löst och skadade sig. Alla dessa vittnesmål har redigerats bort. Vatten på bildäck leder aldrig till en våldsamt överhaling av beskrivnen typ utan enbart till långsamt ökande slagsida. Däremot leder läckage under vattenlinjen till att fartyg förlorar sin initialstabilitet (tröghetsmoment) och lätt kan göra en stor överhaling (utan att slå runt).

Slutrapporten nämner inte med ett ord läckage som tänkbar olycksorsak. Flera vittnesmål om att hon sprungit läck före 00.50 har redigerats till oigenkännlighet i slutrapporten eller helt enkelt censurerats. Det sannolika är att visiret slogs bort efter att den första slagsidan uppstod, inte innan.

Utredar gamla olyckor

Den engelska labourregeringens vice premiärminister John Prescott meddelade i januari att två gamla fartygsolyckor (*The Gaul* och *Derbyshire*) ska utredas på nytt, eftersom undersökningarna från 1972 och 1982 var ofullständiga. Båda fartygen sjönk i hårt väder, men man vet inte varför. För att förbättra sjösäkerheten ska utredningarna göras om. Den svenska regeringen borde besluta att *Estonia*-utredningen görs om av samma skäl.

En *Estonia*-utredning som inte ens nämner läckage under vattenlinjen som möjlig olycksorsak är värdelös. Slutrapporten är pinsam för Sverige. När man diskuterar den med utländska sjöfartsmyndigheter möts man av skepsis och förvåning. Den kan inte ens användas som underlag för utveckling av bättre säkerhetsregler, eftersom den inte innehåller de fakta som är nödvändiga för formell säkerhetsanalys av risker ombord. Saken blir inte bättre av att företrädarna för svensk sjösäkerhet konsekvent undviker att kommentera alla invändningar mot rapporten och de nya reglerna för färjesäkerhet. Dessa nya regler hade inte förhindrat *Estonia*-olyckan och den förfalskade slutrapporten om *Estonia*-olyckan är en orsak till det.

ANDERS BJÖRKMAN
Skeppshyggnadsingenjör

Massuppådet som 1900-talets motor

Tekniken bygger inga pyramider. De byggs av människor och rätt många sådana, menar Bo Persson.

Pratet om den industriella revolutionen och tron på betydelsen av ånglok, spinnmaskiner och ingenjörer är vilseledande. Med de tekniska glasögonen på näsan ser man inte de verkligt betydelsefulla sambanden i 1900-talets historia.

Betraktelse/Mars

Det typiska för 1900-talet och det som skiljer seklet från alla tidigare är massuppådet. Koncentrerade insatser av stora och homogena resurser. Det har varit möjligt att mobilisera och koncentrera kapital och arbetskraft i storvolna, fredliga ekonomiska företag. Storskalig mobilisering för krigets syften har vi också varit med om under seklet, men detta har skett förr. Märkligt nog är de skönlitterära författare lätt räknade som intresserat sig för massan. Elias Canetti är en av dem, José Ortega y Gasset en annan.

Framgångarna i de fredliga 1900-talsprojekten, mätta som ökat

allmänt välbstånd, hade knappast varit möjliga att uppnå utan tre nya institutioner*, nämligen Anställningen, Fabriken och Aktiebolaget. De blomnade ut för drygt 100 år sedan. Aktiebolaget gjorde det möjligt att mobilisera stora kapitalresurser med hjälp av homogeniserat ägande. Anställningen och Fabriken gjorde det på motsvarande vis möjligt att mobilisera och likrikta arbetskraften.

Skalfördelar lockade

Effektivitetsvinster och skalfördelar belönade de företag som i början av seklet nappade på de nyttillkomna institutionella erbjudandena. Den som har fantasi kan tänka bort fabrikkssystemet, friheten för arbetsköparna att anställa och för företagen att emittera aktier lämpade för börshandel. Men fantasin förlorar nog inte för att i så fall föreställa sig spridningen av konsumentprodukter som bilen, TV:n, datorn, tvättmaskinen och passagerarflyget. Nu existerande mekanisering och automatisering av produktionsprocesserna hade knappast heller kommit till stånd utan Fabriken, Anställningen och Aktiebolaget.

Den institutionella förändring som skedde i slutet av 1800-talet visar oss och våra politiker att förändring är möjlig och kan gå

snabbt. Med dagens värderingar tycker nog också de flesta att det hade varit beklagligt om försvaret av status quo i slutet av förra århundradet hade varit framgångsrikt.

Med dagens värderingar tycker nog de flesta att det hade varit beklagligt om försvaret av status quo i slutet av förra århundradet hade varit framgångsrikt.

Det kan i sammanhanget kanske vara på sin plats att påminna om att parhästarna Fackförbundet/Arbetsgivarförbundet och den Allmänna och Lika Röstströten/Partiet inte är så naturliga och självklara givna som de kan tyckas. Dessa institutioner är jämnåriga med Aktiebolaget, Fabriken och Anställningen och har dem som sin nödvändiga förutsättning. Andra institutioner med massuppåddande funktion är den uniforma Skolan, den offentliga Förvaltningen samt den allmänna Värnplikten.

Men tänk, hemska tanke, att det skett förändringar som nu kommit behovet av storskaliga och koncentrerade ansamlingar av homogena resurser, väljare och medlemmar att försvinna. Att massmobiliseringen tid är förbi, Fabriksgolven avfolkas och de kvarvarande arbetssäljarna utmärks mer av skillnad än av likhet. Det finns nog inte en militär så förstöckad att han föreställer sig att framtida krig kommer att utkämpas med insats av massarméer. Den fasta anställningen tappar terräng i Sverige. Allt fler av den arbetsföra delen av befolkningen blir anställningslösa. En ny tid randas och med den kommer nya institutioner. Låt de gamla institutionella myntstämplarna skrotas innan präglingsmönstren i dem helt har försvunnit. Det är bara politiker och ombudsmän som känner sorg och saknad efter de massuppåddande kollektiven och deras institutioner. Men i deras fall kan man misstänka att en ej obetydlig del av denna utgörs av bedrövelse över att bli bortflyttade från köttgrytorna.

BO PERSSON

* En institution kan liknas vid en myntstämpel. Med en sådan präglas mynten så att de blir lika. Analogt präglar till exempel institutionen Bank många banker och ger dem en likartad organisation och ett likartat utprägningsmärke.